

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในเขตนี้เป็นการสรุปเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อสำรวจสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาแนวคิดและข้อเสนอแนะของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้บริหารโรงเรียน และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเอกสาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องสภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยวิธีการค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา หลักสูตร แบบเรียน บทความจากวารสารต่าง ๆ จดหมาย เหตุและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วเสนอผลงานวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

2. การวิจัยแบบสำรวจ

ผู้วิจัยได้กำหนดชั้นตอนและดำเนินการดังนี้

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ

ผู้บริหาร ผู้สอน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้นคลัสเตอร์ (Multistage Sampling) ใ้กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคณาจารย์ 379 คน ผู้บริหาร 96 คน ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 94 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามความถี่เห็นแบบเลือกตอบ เชื่อมค่าและมาตราส่วนประเมินค่า แบ่งออกเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบและเติมค่า เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบและเติมค่า เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านจุดประสงค์ของหลักสูตร ด้านเนื้อหา ด้านสภาพการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า เกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านจุดประสงค์ของหลักสูตร ด้านเนื้อหาวิชา ด้านการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยนำแบบสอบถามไปส่งให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 569 ฉบับ แบ่งเป็นแบบสอบถามสำหรับนักเรียนจำนวน 379 ฉบับ แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารจำนวน 96 ฉบับ และแบบสอบถามสำหรับผู้สอนจำนวน 94 ฉบับ แบบสอบถามที่ได้รับคืนมาสมบูรณ์สามารถทำการวิเคราะห์ได้เป็นของนักเรียน 375 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 98.94 ของผู้บริหาร 87 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.63 และของผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา 89 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 94.68

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางและความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ก. ผลการวิจัยเอกสาร

การจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่การศึกษาของประเทศไทยยังไม่อยู่ในระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาในลักษณะปกติวิสัยที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยมีจุดมุ่งหมายทั้งแก่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่ออบรมให้พลเมืองเป็นคนดีมีศีลธรรม และเป็นการทำนุ

ย่ำรุ่งพระศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ มีการเรียกชื่อวิชาที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคแต่ละสมัยคือ เรียกว่าวิชาธรรมจริยา วิชาจรยา วิชาหน้าที่พลเมือง ศีลธรรม วิชาสังคมศึกษาและวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ค้ำเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาได้มีการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา แนวหลักของเนื้อหาวิชาตั้งแต่อดีตจนถึง พ.ศ. 2471 เน้นค้ำศีลธรรม ความประพฤติและศาสนพิธีต่างๆ และในปี พ.ศ. 2480 ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในค้ำเนื้อหาวิชาเนื่องจากแนวคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพ ทำให้หลักสูตรในสมัยนี้ถึงเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มนุษยคือเบญจธรรมที่เคยยึดมาแต่เดิม ในปี พ.ศ. 2493 จึงมีเนื้อหาครบค้ำที่เรียกว่าวิชาพระพุทธศาสนาอีกครั้งก็ค้ำมีทั้งภาคพระพุทธศาสนา ธรรมจริยา ปฏิบัติ และเมื่อไปรวมอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษา วิชาศีลธรรมก็เริ่มเปลี่ยนแปลงเนื้อหาไปบ้างในรายละเอียด แต่หลักใหญ่ก็ยึดถือคือ ธรรม ความประพฤติ ศาสนพิธีค้ำๆ ตลอดจนพุทธประวัติ และในหลักสูตร พ.ศ. 2521 เนื้อหาจะพูดถึงเฉพาะคุณธรรม และจริยธรรมค้ำๆ ไป ค้ำนั้นจึงได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรปัจจุบันซึ่งมีเนื้อหาทั้งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

ค้ำการเรียนการสอน นับได้ว่าในอดีตได้ให้ข้อเสนอแนะตรงตามหลักการสอนและหลักจิตวิทยา ในค้ำคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เน้นการอธิบายโดยใช้ค้ำค้ำง่าย ๆ ให้มีการใช้อุปกรณ์การสอนและที่สำคัญคือเน้นการสอนให้นักเรียนนำไปปฏิบัติได้

ค้ำการวิคตล ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ในระคัมมัธยมศึกษาคอนปลาย วิชาธรรมจริยามีค้ำค้ำให้เรียนในหลักสูตรฉบับแรกคือกฎฝึกค้ำการศึกษา หลังจากนั้นหลักสูตรมัธยมศึกษาคอนปลายเกิดขึ้นหลายฉบับแต่ไม่มีวิชาธรรมจริยาอยู่ในหลักสูตรเลย จนถึง พ.ศ. 2471 จึงมีวิชาศีลธรรมบรรจุอยู่ในหลักสูตร ทั้งนี้เนื่องจากก่อน พ.ศ. 2471 การศึกษาเน้นที่ระคัมประถมศึกษา วิชาธรรมจริยาจึงมีอยู่ในระคัมประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ส่วนในระคัมมัธยมศึกษาคอนปลายเป็นการส่งเสริมการศึกษาค้ำค้ำประเทศจึงบรรจุวิชาค้ำค้ำๆ ไว้ในหลักสูตรมาก เป็นผลให้วิชาธรรมจริยาบรรจุอยู่ในหลักสูตร

สำหรับแนวคิดในการจัดการศึกษาวิชาศาสนาในปัจจุบัน เป็นการเน้นโดยตรงเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนาเท่านั้น

ข. การสำรวจ

1. เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สรุปได้ว่า

นักเขียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีความคิดเห็นว่า วิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีไทย และมีความเห็นว่าวิชาพระพุทธศาสนาควรสอนสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง ส่วนในค่านคุณลักษณะของผู้สอนที่นักเขียนส่วนมากต้องการคือ ผู้สอนที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา และมีวิธีการสอนที่ดี

ผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 46-51 ปีขึ้นไป มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกสังคมศึกษา และมีประสบการณ์ในการสอนวิชาสังคมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ สนใจวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร และคุณลักษณะของผู้สอนที่ผู้บริหารส่วนมากต้องการคือ ผู้สอนที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา และมีวิธีการสอนที่ดี

ผู้สอน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 26-35 ปี มีวุฒิระดับปริญญาตรี วิชาเอกสังคมศึกษา และมีประสบการณ์ในการสอนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 1-5 ปี ชอบสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพราะว่าเป็นวิชาที่มีประโยชน์ที่จะช่วยพัฒนาเยาวชน และที่ไม่ชอบสอนเพราะเป็นนามธรรม สอนยาก ส่วนมากสนใจพระพุทธศาสนาพอสมควร ผู้สอนมีความรู้ด้านเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาเพียงพอ และคุณลักษณะของผู้สอนที่ผู้สอนต้องการคือ ผู้ที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและมีวิธีการสอนที่ดี

2. เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ในคันท่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

ค่านจุดประสงค์ของหลักสูตร

ผู้บริหารและผู้สอนส่วนมากมีความเห็นว่าจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันสอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

ค่านเนื้อหาวิชา

นักเขียนส่วนมากเห็นว่าเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาให้ความรู้แก่ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ผู้บริหารและผู้สอนส่วนมากเห็นว่าเนื้อหาให้ประสบการณ์ ส่งเสริมแนวคิดแก่ผู้เรียน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

๒ การเรียนการสอน

นักเรียนส่วนมากเห็นว่าผู้สอนสอนโดยนำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามา สอดแทรกในบทเรียน และแนะนำให้ติดตามความเคลื่อนไหวประจำวันจากหนังสือพิมพ์ วิทยุและ สื่อมวลชนอื่น ๆ และผู้สอนมีความเป็นกันเองดี สอนได้ทันหลักสูตร แต่การสอนไม่ทันหลักสูตร อาจารย์จะให้ให้นักเรียนไปอ่านเองแล้วจะอธิบายเฉพาะส่วนที่สำคัญ และเมื่อไม่เข้าใจวิชา พระพุทธศาสนานักเรียนจะไปถามผู้สอน ถ้าการใช้อุปกรณ์การสอนนักเรียนเห็นว่าผู้สอนได้ ใช้อุปกรณ์การสอนพอสมควร ซึ่งมีผลทำให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนมากขึ้น ดังนั้นนักเรียน ส่วนมากจึงต้องการให้ผู้สอนใช้อุปกรณ์พอสมควร ส่วนกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ผู้สอนจัดขึ้น เพื่อช่วยในการเรียนการสอนคือ การจกให้นักเรียนไปวัดเพื่อฟัง เทศน์หรือประกอบพิธีกรรม ทางศาสนาในโอกาสที่เหมาะสม และในห้องสมุดโรงเรียนมีหนังสือประกอบการเรียนวิชา พระพุทธศาสนาพอสมควร หนังสือเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่นักเรียนชอบอ่านคือ ตำรานานและนิทานพื้นเมือง รองลงมาคือพุทธประวัติและประวัติพระพุทธศาสนา ซึ่งนักเรียนเห็นว่าหนังสือ ประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีปริมาณพอสมควร เมื่อเรียนวิชาพระพุทธศาสนา แล้วนักเรียนมีความรู้สึกลอยลางจะทำความดีเพิ่มขึ้น มีความสนใจในชุมนุมทางศาสนศึกษา และชุมนุมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร

ผู้บริหารส่วนมาก มุ่งหวังที่จะให้นักเรียนได้รับผลจากการเรียนคือสามารถ นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ผู้บริหารส่วนมากเห็นว่าผู้สอนได้จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ประเพณี และพิธีต่าง ๆ และเห็นว่าผู้สอนสอนได้ทันหลักสูตร ผู้บริหารส่วนมากไม่เคยเข้ารับการอบรม หรือเข้าร่วมสัมมนาเรื่องการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ส่วนการเห็นความสำคัญ ของวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียน ผู้บริหารส่วนมากเห็นว่านักเรียนเห็นความสำคัญของ วิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร ในกรณีความร่วมมือของนักเรียน ผู้สอนวิชาอื่น ผู้ปกครอง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเห็นว่ามีพอสมควร สำหรับหนังสือในห้องสมุดส่วนใหญ่ ที่เกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรมะ และปริมาณหนังสือวิชาพระพุทธศาสนาที่ใช้เพื่อประกอบการสอนในปัจจุบัน ผู้บริหารส่วนมาก เห็นว่ามีจำนวนพอสมควร

ผู้สอนส่วนมาก มุ่งหวังที่จะให้นักเรียนสามารถนำหลักธรรมของพระพุทธ ศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ และก่อนทำการสอนผู้สอนได้วางแผนการสอนและการจัด

กิจกรรมในการเรียน โดยมีหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการเลือกวิธีการสอน คือวิธีการสอนที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน ผู้สอนสอนโดยใช้ถ้อยคำง่ายๆ อธิบายให้นักเรียนเข้าใจ ร่องลงมาอธิบายซักถามประกอบ ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และส่วนมากสอนโต้ทันหลักสูตร แต่ถ้าสอนไม่ทันหลักสูตรก็จะให้ผู้เรียนไปอ่านเองและผู้สอนจะอธิบายเฉพาะส่วนที่สำคัญ สำหรับเวลาเรียนวิชาพระพุทธศาสนานั้นส่วนมากจะมีในทอนบาย และนักเรียนส่วนมากเห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร ผู้สอนส่วนมากเคยได้รับการอบรมหรือเข้าร่วมสัมมนาเรื่องการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา กิจกรรมที่จัดประกอบการเรียนการสอนคือการจัดนิทรรศการ เกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ประเพณี และพิธีต่าง ๆ และได้รับความร่วมมือพอสมควร จากผู้สอนวิชาอื่น ให้นักเรียน และจากผู้ปกครอง ในการสอนผู้สอนส่วนมากได้ยึดหัวข้อที่กำหนดให้เป็นหลัก ส่วนรายละเอียดยกกันเอาเอง และใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนเป็นบางชั่วโมง ส่วนหนังสือเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาที่มีในโรงเรียน ผู้สอนส่วนมากเห็นว่า เป็นหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรมะ และหนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผู้สอนส่วนมากเห็นว่า มีปริมาณพอสมควร

๖.๒.๓.๑.๒.๓.๔.๕.๖.๗.๘.๙.๑๐.๑๑.๑๒.๑๓.๑๔.๑๕.๑๖.๑๗.๑๘.๑๙.๒๐.๒๑.๒๒.๒๓.๒๔.๒๕.๒๖.๒๗.๒๘.๒๙.๓๐.๓๑.๓๒.๓๓.๓๔.๓๕.๓๖.๓๗.๓๘.๓๙.๔๐.๔๑.๔๒.๔๓.๔๔.๔๕.๔๖.๔๗.๔๘.๔๙.๕๐.๕๑.๕๒.๕๓.๕๔.๕๕.๕๖.๕๗.๕๘.๕๙.๖๐.๖๑.๖๒.๖๓.๖๔.๖๕.๖๖.๖๗.๖๘.๖๙.๗๐.๗๑.๗๒.๗๓.๗๔.๗๕.๗๖.๗๗.๗๘.๗๙.๘๐.๘๑.๘๒.๘๓.๘๔.๘๕.๘๖.๘๗.๘๘.๘๙.๙๐.๙๑.๙๒.๙๓.๙๔.๙๕.๙๖.๙๗.๙๘.๙๙.๑๐๐.

นักเรียนส่วนมากเห็นว่าผู้สอนวัดผลโดยใช้การสอบระหว่างภาคไปรวมกับสอบปลายภาค ข้อสอบมีทั้งปรนัยและอัตนัย การประเมินผลอาจารย์จะประเมินผลหลังสอนและอาจารย์ได้ชี้แจงเรื่องการวัดผลก่อนสอบ นักเรียนส่วนมากทำข้อสอบได้ทันเวลา ข้อสอบเป็นข้อสอบที่วัดความรู้ ความจำ ร่องลงมาเป็นข้อสอบวัดด้านความคิดและเหตุผล และอาจารย์ออกข้อสอบได้ครอบคลุมเรื่องที่สอน

ผู้บริหารส่วนมากมีความเห็นว่าจุดมุ่งหมายของการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนา คือ เพื่อเก็บคะแนนตามระเบียบการวัดผลของกระทรวงศึกษาธิการ และส่วนที่เน้นในการวัดผลคือเน้นในเรื่องการถามความคิดและเหตุผล ข้อสอบที่ผู้สอนใช้เป็นข้อสอบแบบปรนัยและอัตนัย ส่วนในด้านความเหมาะสมของคะแนนและจำนวนหน่วยกิตของวิชาพระพุทธศาสนา มีความเหมาะสมพอสมควร นอกจากนี้การออกข้อสอบของผู้สอนออกได้ครอบคลุมเรื่องที่สอนและการวัดผลช่วยให้ได้ทราบแนวทางสำหรับแก่นักเรียนในด้านปรับปรุงทัศนคติของนักเรียนให้เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา ผู้บริหารส่วนมากไม่เคยได้รับการอบรมให้

มีความรู้ความเข้าใจการวัดผลประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา

ผู้สอนส่วนมากมีจุดมุ่งหมายในการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนาเพื่อเก็บคะแนนตามระเบียบการวัดผลของกระทรวงศึกษาธิการ และสิ่งที่เน้นในการวัดผลคือเน้นในเรื่องความคิด เหตุผลและความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง การให้คะแนนให้ทั้งกิจกรรมในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ข้อสอบที่ให้มีทั้งแบบปรนัยและอัตนัย โดยใช้การประเมินผลหลังจากสอนแล้ว และเห็นว่าคะแนนและจำนวนหน่วยกิตของวิชาพระพุทธศาสนามีความเหมาะสมพอสมควร ออกข้อสอบออกได้ครอบคลุมเรื่องที่สอน และการวัดผลดังกล่าวช่วยให้ได้ทราบแนวทางแก่นักเรียนในด้านการปรับปรุงทัศนคติของนักเรียนให้เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาและผู้สอนส่วนมากไม่เคยได้รับการอบรมเพื่อให้มีความรู้ในด้านการวัดผลประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา

3. เกี่ยวกับปัญหาการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

ด้านจุดประสงค์ของหลักสูตร ผู้บริหารและผู้สอนมีความเห็นตรงกันว่า เป็นปัญหาน้อย

ด้านเนื้อหาวิชา นักเรียน ผู้บริหารและผู้สอนมีความเห็นตรงกันว่าเป็นปัญหาน้อย
ด้านการเรียนการสอน นักเรียนมีความเห็นว่าปัญหาในเรื่องผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนา จึงไม่ค่อยให้การสนับสนุนเท่าที่ควร และการที่อาจารย์ไม่เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาจึงสอนอย่างไม่ตั้งใจ เป็นปัญหาน้อยที่สุด ส่วนในเรื่องอื่น ๆ เป็นปัญหาน้อย

ผู้บริหารและผู้สอนมีความเห็นตรงกันว่า การที่ครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ค่อยตรงกับสาขาที่เรียนมาเป็นปัญหามาก นอกจากนี้ผู้สอนมีความเห็นว่าการที่ผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาเนื่องจากจำนวนหน่วยการเรียนน้อยเกินไป ไม่เป็นส่วนหนึ่งของวิชาที่สอบเข้าศึกษาต่อในสถาบันต่าง ๆ ความร่วมมือ ความสนใจของครูและนักเรียนในการจัดกิจกรรมวิชาพระพุทธศาสนาอันน้อยเกินไปเป็นปัญหามาก ส่วนในเรื่องอื่น ๆ -นอกจากนี้ทั้งผู้บริหารและผู้สอนเห็นว่า เป็นปัญหาน้อย

ด้านการวัดผลประเมินผล นักเรียนมีความคิดเห็นว่าการที่อาจารย์ไม่ได้ชี้แจง

เรื่องการวัดประเมินผลก่อนสอน และการที่จำนวนหน่วยกิตในวิชาพระพุทธศาสนาน้อยเกินไป เป็นปัญหาที่สาคส่วนในเรื่องอื่น ๆ เป็นปัญหาน้อย

ทั้งผู้บริหารและผู้สอนมีความเห็นตรงกันว่าคานการวัดผลประเมินผล เป็นปัญหาน้อย

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยได้แยกอภิปราย 4 คาน ดังนี้คือ

คานวัดอุปประสงค์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนามีปัญหาน้อยในเรื่องเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนา แต่จากผลการวิจัยของ อารยา เกษมณี (2518: 70-71) และ กาญจนา เวชยนต์ (2526: 102) พบว่า วัตถุประสงค์ในการสอนศีลธรรมเป็นปัญหาปานกลาง นอกจากนี้ผลการประเมินหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนคั้น พ.ศ. 2521 กลุ่มวิชาสังคมศึกษาของกรมวิชาการ (2527: 19) พบว่าจุดประสงค์รายวิชา เนื้อหารายบท กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการเรียนการสอน มีความสอดคล้องกันมากเกือบทุกบท แสดงให้เห็นว่าคานจุดประสงค์ของหลักสูตรจากงานวิจัยที่ผ่านมาและการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องกันคือเป็นปัญหาน้อย

การที่ผู้บริหารและผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาเห็นว่าคานวัตถุประสงค์วิชาพระพุทธศาสนาเป็นปัญหาน้อย กล่าวคือ ในคานการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์กับวัยของนักเรียน ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับเนื้อหาวิชาการเข้าใจถึงความสำคัญของวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนของผู้สอน การสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์รายวิชาพระพุทธศาสนา (ดังแสดงไว้ในตารางที่ 34) ทั้งนี้เพราะว่าหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นหลักสูตรที่ร่างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2527 โดยมีทั้งพระสงฆ์ และผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ร่างหลักสูตรร่วมกัน

นอกจากนี้การร่างหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมทะนุบำรุงพระศาสนาควย ดังนั้นวัตถุประสงค์ย่อมสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน การที่ผู้บริหารผู้สอน เห็นว่าความเหมาะสมของวัตถุประสงค์กับวัยของนักเรียนเป็นปัญหาน้อยเพราะว่าผู้บริหาร ผู้สอน เข้าใจพัฒนาการของนักเรียน เนื่องจากเด็กอายุ 16-25 ปี เป็นช่วงที่เด็ก

ปรารถนาที่จะไม่หาปรัชญาชีวิต ปรัชญาทางศาสนา และอุดมการณ์ทาง ๆ ตลอดจนการค้นหาตนเอง อาจกล่าวได้ว่าการหาเป้าหมาย และความหมายของการดำรงชีวิต การหาอุดมการณ์ และปรัชญาไม่มีช่วงไหนในชีวิตที่ความต้องการมากเท่าในช่วงเยาวชนตอนปลาย ซึ่งในสังคมตะวันตกวัยรุ่นเป็นระยะที่อุดมคติมากที่สุดในชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ม.ป.ป.: 1-22, 7-24, 7-25) ทั้งนี้เพราะวัยรุ่นที่กำลังมีวุฒิภาวะเต็มที่ของผู้ใหญ่นั้น เมื่อมีประสบการณ์ในโลกแห่งความเป็นจริงก็เริ่มพบความขัดแย้งระหว่างหลักศีลธรรมจรรยาต่าง ๆ ที่ได้รับการสั่งสอนมาแต่เด็กกับภาวะความเป็นจริงในชีวิต ดังนั้นจุดมุ่งหมายของวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนับได้ว่าสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก กล่าวคือ ได้กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ว่า (กระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ป.: 1)

3. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจหลักธรรมและสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา สามารถมองเห็นภาพรวมของพระพุทธศาสนา
4. เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับหลักการทางวิทยาศาสตร์ได้
5. เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต พัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และประเทศชาติ
6. เพื่อให้นักเรียนสามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

จากจุดมุ่งหมายดังกล่าวมานี้บ่งชี้ว่าสนองความต้องการของเด็กวัยนี้เป็นอย่างมาก ดังนั้นการที่ผู้บริหาร ผู้สอนเห็นว่าค่านิยมที่พึงประสงค์วิชาพระพุทธศาสนาเป็นปัญหานั้นน้อย แสดงให้เห็นว่าทั้งผู้บริหารและผู้สอนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและความต้องการในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่หลักสูตรกำหนดไว้ดีพอสมควร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลถึงการดำเนินการเรียนการสอนโดยตามหลักสูตรที่ต้องการ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการสอน จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงกระบวนการสอนหรือวิธีจัดประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน กล่าวคือเลือกเนื้อหาวิชา กิจกรรม ตลอดจนกระบวนการสอนและกระบวนการประเมินผลให้เหมาะสมกับผู้เรียน (Donald L. Beggs and Ernest L. Lewis 1975: 6)

การวิจัยครั้งนี้ยังพบอีกว่า ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาและผู้บริหารเสนอแนะว่าควรเขียนจุดประสงค์ให้ละเอียดกว่านี้ คือให้แยกเป็นรายบท และต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ แสดงให้เห็นว่าผู้สอนเห็นว่าจุดประสงค์ส่วนใหญ่ก็แล้ว แต่ต้องการรายละเอียดมากกว่านี้ เนื่องจากเป็นหลักสูตรใหม่ ถึงแม้ว่าจะมีลักษณะเหมือนของเดิมอยู่บ้างเป็นบางส่วน แต่เมื่อ

พิจารณาในรายละเอียดแล้วนับได้ว่ามีเนื้อหาเพิ่มมากขึ้น ผู้สอนจึงต้อง การคำแนะนำจาก ผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนั้นความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ยังมีไม่มาก ดังนั้นการที่กำหนดจุดประสงค์ รายบท ผู้วิจัยเห็นว่าเท่ากับเป็นเครื่องช่วยให้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาบรรลุจุดหมายในแนว เดียวกันมากที่สุด ในขณะที่กระทรวงศึกษาธิการยังไม่สามารถจะจัดการอบรม หรือมีบุคลากร เพียงพอที่จะให้คำแนะนำในเรื่องนี้ นับได้ว่าวิธีนี้จะช่วยแก้ปัญหาได้มากที่สุด จะช่วยให้ผู้สอน ได้ทราบถึงกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลได้ตรงกับวัตถุประสงค์และได้ มาตรฐานใกล้เคียงกัน

๖. ความเนื้อหาวิชา

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ผู้สอน และนักเรียนส่วนมากมีความเห็นตรง กันว่ามีปัญหาในเนื้อหาวิชาน้อย โดยผู้เรียนส่วนมากมีความเห็นว่า เนื้อหาวิชาพุทธ ศาสนาให้ความรู้แก่ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ผู้บริหาร และผู้สอนส่วนมากเห็นว่าเนื้อหาให้ประสบการณ์ส่งเสริมแนวคิดแก่ผู้เรียนและสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

จะเห็นได้ว่าทั้งผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน เห็นว่าเนื้อหาวิชาพุทธ ศาสนาเป็นปัญหาน้อยในด้านความยาก การซ้ำซ้อน ความน่าสนใจของเนื้อหาวิชา ความสัมพันธ์ ของเนื้อหาวิชากับเวลา สภาพสังคม เหตุการณ์ หน่วยการเรียนรู้ ความถูกต้องของเนื้อหาใน แบบเรียน ภาษาที่ใช้ในหนังสือ ความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชากับความรู้พื้นฐานของนักเรียน (ดังแสดงในตารางที่ 35)

ที่เนื้อหาวิชาเป็นปัญหาน้อยในเรื่องดังกล่าว เพราะว่าเนื้อหาวิชาพุทธ ศาสนาในหลักสูตรฉบับนี้ ได้กำหนดให้เรียนโดยการยึดพระรัตนตรัยเป็นหลัก กล่าวคือให้เรียน ทั้งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ (พระโสภณคณาภรณ์ ม.ป.ป.: 1) โดยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จะยึดพระพุทธเป็นหลัก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จะยึดพระธรรมเป็นหลัก และชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6 จะยึดพระสงฆ์เป็นหลัก จึงยากที่จะเกิดความซ้ำซ้อนกันได้ เนื้อหาวิชาดังกล่าวเป็น สิ่งที่อยู่ใกล้ตัว พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นปัญหาในเรื่องความยากของเนื้อหาวิชา ความไม่น่าสนใจจึงมีน้อย ดังที่พระโสภณคณาภรณ์ (ม.ป.ป.: 1) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียน การสอนศีลธรรมในพุทธศาสนานั้น พระรัตนตรัยเป็นหลักที่สุด ถ้าชาวพุทธมีศรัทธาคำวามั่นใน

พระรัตนตรัยได้ อย่างอื่นก็เดินได้ตลอด ถ้าเคลือบแคลงสงสัยในเรื่องของพระรัตนตรัยก็เดินไม่ได้ และจากการประเมินผลหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ผู้สอนร้อยละ 8.06 เห็นว่าเนื้อหาทางพุทธศาสนาน้อยเกินไป โดยเฉพาะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ควรเพิ่มหลักสูตรของพระพุทธเจ้าและพุทธประวัติ เสนอให้เนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาสอดคล้องกันในทุกชั้น และควรให้เป็นวิชาบังคับในทุกระดับชั้นด้วย (กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ 2527: 19) ดังนั้นหลักสูตรฉบับนี้จึงมีการปรับปรุงด้านเนื้อหาให้ครบตามกระบวนการทางพุทธศาสนา

นอกจากนี้เมื่อพิจารณารายละเอียดในเนื้อหาวิชาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพราะปัจจุบันมีปัญหาลังคมเกิดขึ้นมาก คุณคนจิตใจฟุ้งซ่าน การให้เรียนทั้งในเรื่องพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นการชี้ให้เห็นถึงแนวคิด แนวปฏิบัติของคนดีผู้ทำประโยชน์ให้กับสังคม ภาคปฏิบัติก็เน้นให้มีการศึกษาสมาธิเป็นการฝึกจิตใจให้สงบ นับได้ว่าเป็นทางแก้ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน อีกทั้งทำให้เด็กเกิดความรู้สึกศรัทธาในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เพราะได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เรื่องการฝึกสมาธิมีผลต่อทัศนคติของเด็กต่อศาสนาและต่อวิชาพระพุทธศาสนามาก (สัมภาษณ์นักเรียนโรงเรียนสตรีวัดระฆัง 28 สิงหาคม 2528)

ความเหมาะสมของเนื้อหาวิชากับหน่วยการเรียนรู้ นักเรียนเห็นว่า เป็นปัญหาน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่าเรื่องของหน่วยการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาจำนวน 0.5 หน่วยการเรียนรู้ใน 1 ภาคเรียนที่เป็นอยู่ขณะนี้ นักเรียนเห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว แต่ผู้สอนวิชาสังคมศึกษากลับเห็นว่า เป็นปัญหามาก และผลการวิจัยของ กาญจนา เวชยนต์ (2526: 104) พบว่านักเรียนเห็นว่าเรื่องนี้เป็นปัญหาน้อย และครูผู้สอนเห็นว่า เป็นปัญหาปานกลาง ดังนั้นการที่ผู้สอนเห็นว่า เป็นปัญหามาก จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าผู้สอนต้องการให้วิชาพระพุทธศาสนามีหน่วยการเรียนรู้มากกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ เพราะเมื่อเทียบกับเนื้อหาวิชาที่เรียนแล้ว ผู้สอนอาจเห็นว่าเนื้อหาไม่มาก และจำนวนหน่วยการเรียนรู้ที่มีอยู่น้อยเกินไป ทำให้ให้นักเรียนไม่เห็นความสำคัญ อันมีผลต่อความสนใจของนักเรียนที่มีต่อวิชาพระพุทธศาสนา ธนุ แสงศักดิ์ ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องเวลาและจำนวนหน่วยกิตไว้ว่า (ธนุ แสง-

ศักดิ์ 2526: 234)

ถ้าจะเพิ่มให้มีเวลาอบรมเด็กมากขึ้น ผู้ช่วยก็เพิ่มอีกสักหน่อยก็
จะดีขึ้น เพราะเด็กก็เด็ก ยังต้องการใส่ใจ การที่ผู้ใหญ่จะมาคิดว่า
อยากรู้อะไรก็เอ๋ยโดยไม่สนใจเครื่องดนตรี เป็นเรื่องผิดธรรมชาติ คอกไม่
จำต้องมีสี่ส่วยกินหอมเพื่อดมแมลง อาหารต้องมีกวร์จัดประณีต จึงจะชวน
รับประทานกันได้ การจูงใจให้เด็กศึกษาเรื่องพระพุทธศาสนา ศิลธรรมจรรยา
ณนั้น

ผู้บริหาร ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา และนักเรียนส่วนมากเห็นว่าปัญหา
น้อยในเรื่องความเข้าใจในภาษาที่ใช้ในหนังสือ และจากผลการวิจัยของ อารยา เกษมณี
(2518: 70) ผู้บริหารเห็นว่าปัญหาน้อย แสดงว่าแบบเรียนที่ใช้ยังมีคุณภาพดีอยู่แล้ว
ผู้บริหาร ผู้สอน นักเรียนได้เสนอแนะไว้ว่าควรมีรูปภาพประกอบ และภาพสี ซึ่งสอดคล้อง
กับความคิดเห็นของ ชู. แสงศักดิ์ (2526: 234) ที่ว่า

ควรจัดทำตำราเรียนให้มีเนื้อหา รูปภาพ และรูปเล่มให้สะดวก รวบรวม
กับนักเรียน แบบเรียนจะมีราคาสูงไปบ้าง แต่ตามการประชาสัมพันธ์กับครูปกครอง
ให้คิดว่าจะช่วยเหลือเขาเป็นคนดีแล้วก็ไม่น่าจะมีปัญหา การสร้างคนไม่ควรคำนึง
ความถูกต้องหรือแพงของหนังสือเรียน ตำราคงประเทศละ 50-60 บาท
เราซอกันได้ ไม่มีใครบน ดังนั้นการจะลงทุนสร้างคนให้เป็นคนดี มีคุณประโยชน์ต่อ
ชาติ นั้น แม้ราคาแบบเรียนจะมีราคาสูงถึง 30-40 บาท ต้องทำมิใช่หรือ การสร้าง
ราคาหนังสือไว้เพียงเล่มละ 12-13 บาท จึงได้หนังสือคุณภาพไม่ดี ไม่ชวนอ่าน
ชวนมอง

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่าการปรับปรุงหนังสือให้มีคุณภาพดี ให้
น่าอ่าน เป็นการสร้างความสนใจเด็กได้อย่างหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้เด็กหันมาสนใจวิชาพระพุทธศาสนา
ได้มากยิ่งขึ้น

คำถามการ เรียนการสอน

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนมากเห็นว่าที่เป็นปัญหาน้อยที่สุดคือ การเห็นความ
สำคัญของวิชาพระพุทธศาสนาของผู้บริหารและการให้การสนับสนุนการเรียนการสอน (ดังแสดง
ในตารางที่ 36) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าทั้งผู้สอนและผู้บริหารได้ให้การสนับสนุนการ
เรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา จึงเป็นผลให้นักเรียนเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาน้อยที่สุด
ในคำถามการเรียนการสอน แต่ผู้บริหารผู้สอนส่วนมากเห็นว่าปัญหาน้อย และจากผลการ
วิจัยของ อารยา เกษมณี (2518: 69) พบว่าครู และผู้บริหารเห็นว่า เรื่องการเห็นความสำคัญ

และคุณค่าของวิชาศีลธรรม ทศนคติของผู้บริหารที่มีต่อวิชาศีลธรรมเป็นปัญหาน้อย แต่นักเรียนเห็นว่าทศนคติของผู้บริหารที่มีต่อวิชาศีลธรรมเป็นปัญหามาก

จะเห็นได้ว่านักเรียนมีความเห็นว่าผู้บริหาร ผู้สอน มีทศนคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ให้การสนับสนุนการเรียนการสอนมากขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้คงจะเนื่องจกนโยบายของรัฐบาลในระยะนี้ และระยะต่อไปได้ให้การสนับสนุนเรื่องการเรียนการสอนด้านศีลธรรม จรรยามากขึ้นตามลำดับ เช่น ได้มีโครงการปรับปรุงจริยศึกษา เป็นโครงการหนึ่งใน "โครงการจัดการศึกษาเพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง" ในนโยบายและแนวทางในการพัฒนาการศึกษา การศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของประเทศในแผนพัฒนาฯ ระยะที่ 5 (กอ สวัสดิ์พานิชย์ 2522: 57) และในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมระยะที่ 6 มีนโยบายในเรื่องการศาสนา และศิลปวัฒนธรรม (พระนอม แก้วกำเนิก 2528: 10-11) คือ

ส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เคารพ ยึดมั่น และมีความสำนึกต่อการประพฤติปฏิบัติตามหลักของศาสนาอย่างแท้จริง มุ่งเน้นการศึกษาของสงฆ์ บุคคลากรของศาสนาและจริยศึกษา ให้สามารถสอนศาสนา จริยธรรม แก่เยาวชนและประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา สนับสนุนการทุนบำรุงสถาบันศาสนา ให้เป็นที่พึ่งทางใจและเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจประชาชนส่งเสริมให้มีการนำหลักของคำสั่งสอนของศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ โดยให้มีการรณรงค์ในการเรียนรู้ภาคปฏิบัติ และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น พร้อมกับส่งเสริมให้มีการศึกษาคนควา วิจัยกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นหนักให้มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ, ตามคำสั่งสอนของศาสนา จนเกิดเป็นความเคยชินฝังแน่นเป็นนิสัยประจำตัวอย่างถาวร

จากนโยบายโดยตรงของกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าว ผู้บริหารได้ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา มีทศนคติที่ดีต่อวิชาพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากการสนับสนุนในด้านงบประมาณจัดห้องฝึกสมาธิ การจัดหาพระพุทธรูปประจำโรงเรียน โดยโรงเรียนส่วนมากได้จัดบรรยากาศห้องฝึกสมาธิเพื่อโน้มน้าวจิตใจเด็ก (จากการสังเกตของผู้วิจัยในขณะไปเก็บข้อมูล) ซึ่งมีผู้กล่าวว่าการสร้างบรรยากาศที่ดี การนำไปสู่สถานที่ที่ประทับใจ จึงดูใจ นับได้ว่าเป็นวิธีทางหนึ่งที่จะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปถึงเยาวชนได้เป็นการส่งเสริมการเรียนการสอนอีกวิธีหนึ่ง (ปาน จันทรานุก 2514: 24-27) เพราะสิ่งแวดล้อมที่ดีช่วยให้การเรียนการสอนเกิดผลสำเร็จไปแล้วครั้งหนึ่ง (พระมหานรงค์ จิตตโสภโณ ม.ป.ป.: 41-42) แต่จากผลการประเมินหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (กองวิจัยทางการศึกษา 2527: 19) พบว่าการจัดบริเวณ

โรงเรียนเพื่อช่วยส่งเสริมความรู้อันแก่นักเรียนด้านศีลธรรม และประวัติศาสตร์ไทย ตลอดจนแหล่งคนควายังทำกันน้อยมาก เฉลี่ยแล้วประมาณโรงเรียนละ 1 แห่งเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาบังคับแล้ว โรงเรียนได้หันตัวเกี่ยวกับเรื่อง

การจัดสภาพแวดล้อมโรงเรียนได้ดีขึ้น เช่น มีการจัดห้องฝึกปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา การวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้บริหาร ผู้สอนส่วนมากเห็นว่าความสามารถของนักเรียนในการตอบและสรุปแนวคิดของตนเอง เป็นปัญหาน้อย และนักเรียนส่วนมากเห็นว่า การกระตุ้นของอาจารย์ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น เป็นปัญหาน้อย จากแนวคิดดังกล่าว แสดงว่าผู้สอนได้พยายามกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และนักเรียนก็สามารถสรุปแนวคิดและตอบปัญหาได้ ซึ่งต่างจากผลการวิจัยของ กมล อุดุลพันธ์ (2517: 45) ที่พบว่านักเรียนมีปัญหาในด้านการขาดความคิดวิพากษ์วิจารณ์ การที่การวิจัยครั้งนี้พบว่าในเรื่องนี้ เป็นปัญหาน้อย ทั้งนี้คงจะเนื่องจากหลักสูตรใหม่เน้นให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นส่วนในเรื่องอื่นที่เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนนักเรียน เห็นว่ามีอยู่ในระดับน้อย เป็นผลมาจากเมื่อผู้บริหารให้การสนับสนุน ผู้สอนจึงสอนด้วยความตั้งใจ โดยนักเรียนส่วนมากเห็นว่าผู้สอนสอนโดยนำเอาเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาสอดแทรกในบทเรียน และแนะนำให้ติดตามความเคลื่อนไหวประจำวันจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ และสื่อมวลชนอื่นๆ ซึ่งผลการวิจัยของ ศาสตราจารย์ จิตนะ (2527: 86) พบว่าครูอาจารย์สังคมศึกษา และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่ใช้สื่อมวลชนประเภทต่างๆ ในการเรียนการสอน สังคมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร ภาพนิ่ง (สไลด์) นิตรรศการ ซึ่งทั้งครูอาจารย์จำนวนทั้งหมด และนักเรียนเกือบทั้งหมดเห็นว่าควรนำมาใช้ในการเรียนการสอน ส่วนสื่อมวลชนประเภทอื่นๆ จำนวน ครู อาจารย์ และนักเรียนเห็นว่าควรใช้เกินกว่าร้อยละ 90.00 แทบทั้งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมศรี ศรีประไพ (2513: 100) ที่พบว่านักเรียนชายและหญิงมีความสนใจในการติดตามสื่อมวลชนมากพอสมควร และ โสภภาพรณ นามวงศ์ (2513: 98) พบว่าสามารถใช้หนังสือพิมพ์มาเป็นอุปกรณ์การสอนวิชาสังคมได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ บำรุง สุขพรรณ (2526: 169-171) พบว่ามีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาส่วนกลาง กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รับฟังวิทยุเป็นประจำวันละ 75.60 และรายการวิทยุในปัจจุบันก็มีรายการธรรมะที่นำเสนอจากพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง เช่น การสนทนาปัญหาธรรมะ และมีการใช้คำพูดรวมสมัยกับเด็กและคนทั่วไป ทำให้ผู้ฟัง

มีความรู้ดีกว่าได้พูดคุยกันธรรมดา ไม่ใช่การฟังเทศน์ ซึ่งข้อนี้ช่วยให้การเผยแพร่ธรรมะเข้าถึงเยาวชนได้ก็ เป็นการส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ดังนั้นการที่เด็กส่วนมากกับฟังวิทยุจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าการใช้สื่อมวลชนของครูได้รับผล และการสอนตามเหตุการณ์หรือโดยกรณีเหตุการณ์ปัจจุบันเข้ามาแทรกในบทเรียน นับได้ว่าบังเกิดผลดีแก่เด็ก และช่วยปรับปรุงมาตรฐานการสอนวิชานี้ได้มากขึ้น (กอ สวัสดิพานิช 2522: 11)

จากการวิจัยของศาสตราจารย์ จิตนะ (2527: จ) พบว่า ครู อาจารย์ และนักเรียนได้เสนอแนะให้สื่อมวลชนนำเสนอข้อมูลที่เป็นความรู้ทางวิชาการต่างๆ ให้มากขึ้น ให้มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ ในการสร้างสรรค์ค่านิยมที่ดีของสังคม ส่งเสริมจริยธรรม วัฒนธรรมที่ค้ำจาม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ จากข้อเสนอแนะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ครู อาจารย์ นักเรียนสนใจการนำเสนอข้อมูลของสื่อมวลชนต่างๆ ดังนั้นการที่ครูใช้สื่อมวลชนประกอบการสอน ย่อมเกิดผลดีต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาด้วย และสื่อมวลชนที่ครู อาจารย์ นำประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งมีลักษณะการใช้ในรูปแบบต่างๆ กัน ความประเภทของสื่อ คือ ออกมาในรูปแบบของกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษา อภิปรายแสดงความคิดเห็นจากเนื้อหาสาระของสื่อมวลชน ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาในบทเรียน และเพื่อเป็นการสร้างความสนใจของนักเรียนให้สนใจในเนื้อหาในบทเรียนด้วยซึ่งทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผลต่อการเรียนการสอนได้ การอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นจะทำให้ครูได้ทราบถึงแนวความคิดของเด็กเพื่อครูจะได้แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ แต่สิ่งที่ครูควรระวังคือ การแก้ไขความคิดของเด็กต้องทำด้วยความระมัดระวัง เพราะอาจจะทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อศาสนาได้ ครูต้องทำโดยใช้เมตตาธรรมที่มีอยู่ในใจเป็นหลัก

การวิจัยครั้งนี้พบว่าครูใช้อุปกรณ์การสอนพอสมควร แต่ศาสตราจารย์ จิตนะ (2527: 87) พบว่าการใช้สื่อมวลชนประกอบการสอนนั้น ครูอาจารย์ได้ใช้ในระดับนานๆ ครั้ง เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเนื้อหาหลักสูตรมีมาก เวลาไม่พอที่จะนำสื่อมวลชนมาใช้เต็มที่ แต่อย่างไรก็ตามอุปกรณ์การสอนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเรียนการสอนมาก เพราะจะทำให้นักเรียนกระตือรือร้นและเข้าใจบทเรียนได้มากขึ้น พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนโดยการใช้อุปกรณ์ด้วย เช่น ดอกบัว ฆาน้ำ (พระมหามงคัง จิตฺตโสภโณ ม.ป.ป. 41-42) และ สมทรง ปุณฺณฤทธิ (ม.ป.ป.: 41-42) ได้เสนอกลวิธีในการสอนศีลธรรมไว้มากมาย โดยมีการจัดกิจกรรมมีการใช้อุปกรณ์การสอน เพราะวิธีนี้จะช่วย

ให้เด็กเกิดความรักหา ไม่เบื่อหน่าย ดังนั้นเห็นได้ว่าอุปกรณ์การสอนมีความสำคัญ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าผู้สอนควรใช้อุปกรณ์การสอนให้มากกว่านี้ เพื่อสร้างความสนใจของนักเรียน และทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย

นอกจากนี้ผู้เรียนส่วนมากเห็นว่าผู้สอนมีความเป็นกันเองดี ซึ่งผลในข้อนี้อาจกล่าวได้ว่า ทำให้นักเรียน ผู้บริหาร ผู้สอนส่วนมากมีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการเรียนการสอนว่า เป็นปัญหาน้อยในเกือบทุกข้อ เพราะในการอบรมสั่งสอนวิชาศีลธรรมจะได้ผลต่อเมื่อครูกับนักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยครูให้ความรัก และเมตตา มีความสุภาพกับเด็ก นักเรียนก็รัก เคารพ และเกรงใจครู (กฤตพันธ์ สามะพุทธิ 2525:

217-220)

คานกิจกรรรมเสริมหลักสูตร ผู้บริหาร ผู้สอนส่วนมากตอบว่า คือการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีและพิธีต่างๆ แต่ักเรียนส่วนมากเห็นว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ผู้สอนจัดคือ การจกให้นักเรียนไปวัดเพื่อฟังเทศน์ หรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในโอกาสที่เหมาะสมซึ่งผลการวิจัยของ วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2524: จ) พบว่าวิธีการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนที่ครูสังคมนาทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงต่างก็ใช้ในระดับมากคือ การมอบหมายให้นักเรียนไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งอื่นๆ และยังใช้วิธีการแนะหรือพานักเรียนไปร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น การทำบุญเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา สำหรับกิจกรรมเสริมหลักสูตรของวิชาพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรใช้เวลาในวันเสาร์-อาทิตย์ ทั้งนี้เนื่องจากเวลาเรียนวิชาพระพุทธศาสนามีน้อยอยู่แล้วคือสัปดาห์ละ 1 คาบ เท่านั้น การไปทำกิจกรรมดังกล่าวในเวลา 1 ชั่วโมงคงจะทำได้ อาจจะต้องไปใช้เวลาวิชาอื่นอีกด้วย การไปทำกิจกรรมทางศาสนาไม่มีวันหยุดไปได้ทุกวัน ดังนั้นจึงควรจะไปทำกิจกรรมดังกล่าวในวันหยุด ยกเว้นจะเป็นวันสำคัญที่ไม่ตรงกับวันหยุด นอกจากนี้ควรไปทำกิจกรรมทางศาสนาในวันหยุดเป็นการให้นักเรียนใช้เวลาว่างในวันหยุด โดยการนำไปสู่สถานที่ที่จะสามารถประทับใจ ถึงกุศโลบายให้นักเรียนให้หันหน้ามาในทางที่เป็นมงคล เช่นไปวัด หรือสถานที่สงบใจอื่นๆ อันเป็นวิถีทางหนึ่ง ที่จะน้อมนำจิตใจเด็กให้มาสนใจศาสนา (ปาน จันทรานุก 2514: 24-27)

สำหรับเรื่องห้องสมุดโรงเรียนจากการวิจัยพบว่า ทั้งผู้บริหาร ผู้สอน นักเรียนส่วนมากเห็นว่าห้องสมุดโรงเรียน มีหนังสือประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร แสดงให้เห็นว่าจำเป็นต้องปรับปรุงในเรื่องนี้ เพราะจากผลการวิจัยของ วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2524: 127) พบว่า ครูสังคมนาในกรุงเทพฯ และจังหวัด

ไกล เคียงจำนวนมากที่สุดในห้องสมุด และมีการใช้ห้องสมุดในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากห้องสมุดโรงเรียนเป็นแหล่งความรู้ที่มีประโยชน์และสะดวกในการใช้มาก มงคล อาละพล (2524: 30) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับห้องสมุดไว้ว่า ห้องสมุดเป็นหัวใจสำคัญของหลักสูตรใหม่ทุกระดับ คุ้มเขตพื้นที่โรงเรียนจะต้องพยายามจัดซื้อหนังสืออ้างอิงในสาขาวิชาต่างๆ ไว้ให้พอเพียงพอสำหรับการค้นคว้าของครูผู้สอนและการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมของนักเรียน

ในด้านความสนใจของนักเรียนต่อชุมนุมมี ทางการนิติตถรรพจรรรยาและชุมนุมที่เกี่ยวข้องของค่านพระพุทธรศาสนา นักเรียนส่วนมากมีความสนใจพอสมควร แสดงให้เห็นว่าจะต้องมีการปรับปรุงค่านกิจกรรมของชุมนุมให้มากขึ้น เพื่อเร้าความสนใจให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมของชุมนุมใดเวลานั้นได้มีส่วนส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธรศาสนา

ผู้เรียนส่วนมากตอบว่ามี ความสนใจ ค่านศาสนาพอสมควร และเมื่อเรียนวิชาพระพุทธรศาสนาแล้วอยากทำดีเพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนปฏิบัติได้ผล เพราะการเรียนวิชาพระพุทธรศาสนาจะไคผล เมื่อนักเรียนนำไปปฏิบัติได้ หรือเกิดความรู้สึกอยากจะทำปฏิบัติตามที่ไคเรียนมา

นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การประพฤติปฏิบัติของครู เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธรศาสนา เพราะถ้าครูเป็นผู้ปฏิบัติดีจะทำให้เด็กนับถือครู การเรียนการสอนก็จะไคผลยิ่งขึ้น เพราะนักเรียนจะเชื่อฟังและปฏิบัติตามที่ กฤคณัน สยามะพุทธิ (2525-220) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การประพฤติธรรมของครูนั้นที่สำคัญจะต้องทำให้เด็กเห็น คือการไม่เป็นผู้เห็นแก่ไค ค่างชีวิตควยความสัน โคษยินดี และพอใจในฐานะและอาชีพของค่านครูทำเช่นนี้ไค เด็กจะรับและนับถือครูจะมองเห็น **อานุภาพของธรรมะ** และรักโรงเรียนขึ้นอีกมาก แมว่าจะออกไปสู่โลกภายนอก ไปพบกับความเลวร้ายอย่างไร ก็อดทนไม่ย่อท้อเพราะประจักษ์แก่ตนเองว่า ตนเคยประพฤติธรรมและไครับผลเป็นความสุขจากการประพฤติธรรมมาแล้ว และในการวิจัยครั้งนี้พบว่าบุคลิกภาพของครูเป็นปัญหาน้อย ไม่เป็นอุปสรรคในการเรียนการสอน คังนั้นจึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนในการวิจัยครั้งนี้เป็นปัญหาน้อย

การเชิญวิทยากรมาพูด ซึ่งวิทยากรในวิชาพระพุทธรศาสนา คังจะเป็นพระสงฆ์ ส่วนใหญ่ ทั้งผู้บริหาร ผู้สอน และนักเรียนส่วนมากเห็นว่าเป็นปัญหาน้อย ทั้งนี้คังเนื่อง

จากพระสงฆ์พร้อมที่จะสนับสนุนด้านการศึกษาอยู่แล้ว อีกทั้งพระสงฆ์ในปัจจุบันได้ศึกษาจิตวิทยาการ เรียนการสอนด้วยจึงทำให้นักเรียนไม่เป็นปัญหาในการที่เชิญวิทยากรมาพูด นอกจากนี้ผลการวิจัยของ วิชา พัฒนาพงศ์ (2526: 51) พบว่าแนวโน้มขององค์การสงฆ์ กำลัง เป็นไปในทางปรับปรุงการศึกษาของพระสงฆ์ให้ได้รับความรู้ วิทยากรปัจจุบันมากขึ้น ส่วนผู้บริหาร และผู้สอน เห็นว่าการเชิญวิทยากรเป็นปัญหาน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการให้พระสงฆ์มาเป็นวิทยากร พระสงฆ์พร้อมจะให้การสนับสนุน โดยโรงเรียนไม่ต้องเป็นภาระในการรับส่งหรือในค่านอื่นๆ ถ้าโรงเรียนไม่พร้อม (สัมภาษณ์พระภิกษุ วีรยุทธ วีรยุทธ ฐิตะ ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนสตรีวัดอัมรินทร์ธรรมาราม, 18 สิงหาคม 2528) ทั้งนี้เพราะว่าการอบรมสั่งสอนประชาชนถือได้ว่าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุอยู่แล้ว ดังจะเห็นได้จากคำพูดของพระภิกษุที่ว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของพหูชนเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย" (วิชา พัฒนาพงศ์ 2529: 59 อ้างในวินัย. 4/32/39) นอกจากนี้ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในปัจจุบัน (สัมภาษณ์ พระราชวิสุทธิเวที เลขาธิการ แมกกองมาดีและเลขาธิการ กองงานพระธรรมจาริกสงเคราะห์ชาวเขา โดย วิชา พัฒนาพงศ์ 2526: 61) กล่าวว่าพระสงฆ์อาจช่วยสังคมได้ (และได้ช่วยอยู่แล้ว) ภายในกรอบแห่ง**ธรรมวินัย** คือ "ช่วยด้านการศึกษาของชาตินบ้านเมือง" ต้องการช่วยทั้งด้านการศึกษาและสนับสนุนทางวัตถุตามสมควร" นอกจากนี้จากการเรียนการสอนแล้ว ผลการวิจัยของ นันทิพย์ จันทร์หอม (2527: 95-96) พบว่านอกจากจะมีบทบาทในการอบรมจริยธรรมแล้ว พระสงฆ์ยังมีความคิดเห็นแตกต่างไปจากผู้บริหาร ครูอาจารย์ และนักเรียนว่าพระสงฆ์ควรให้การอบรมสั่งสอนหรือคำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียนหญิงที่มีปัญหาด้านความประพฤติเป็นการส่วนตัว และการให้คำปรึกษาหารือแก่พ่อแม่หรือผู้ปกครองนักเรียนที่มีปัญหาด้านความประพฤติในเรื่อง**วิถีการอบรมเลี้ยงดู**ลูกหลานตามโอกาสอันสมควร จากงานวิจัยดังกล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์มีความพร้อม และพร้อมที่จะให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการเชิญวิทยากรครั้งนี้ ต่างกับผลการวิจัยของ อารยา เกษมณี (2518: 74) และพรเลขา ศุภลาภ (2518: 128) ที่พบว่าการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นเรื่องที่นักเรียนต้องการมากแต่ทางโรงเรียนไม่อาจจัดให้บ่อยครั้งได้ เพราะการเชิญวิทยากรมามีปัญหา

จากผลการวิจัยพบว่าสิ่งที่ผู้สอนและผู้บริหารเห็นว่า เป็นปัญหามากตรงกันคือ ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนามีคุณวุฒิไม่ตรงกับสาขาวิชาที่เรียนมา ทั้งนี้เพราะว่าหลักสูตรเกี่ยวกับ วิชาเอกปรัชญาและศาสนาในสถาบันที่ผลิตครูในปัจจุบัน ไม่มี สำหรับในวิทยาลัยครูซึ่งเป็น สถาบันผลิตครู โดยตรงมีหลักสูตรปรัชญาและศาสนาอยู่เพียง 6 รายวิชา กล่าวคือ ปรัชญา 101 ปรัชญาเบื้องต้น ปรัชญา 102 ตรรกวิทยาทั่วไป ปรัชญา 103 พุทธศาสน ปรัชญา 211 จริยศาสตร์ ปรัชญา 232 ศาสนปฏิบัติ และปรัชญา 421 ศาสนาเปรียบเทียบ โดยในระดับ ป.กศ.สูง มีบังคับให้เลือกเรียนเพียง 1 รายวิชา และในระดับปริญญาตรีบังคับให้เลือก เรียนอีก 1 รายวิชา (วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 2527: 106, 261) ดังนั้นจะ เห็นได้ว่าจะ เป็นปัญหามากสำหรับผู้สอน การที่ไม่เปิดเป็นวิชาเอกทำให้ผู้เรียนไม่ได้ศึกษา รายละเอียดของวิชานี้ เหมือนกับวิชาเอกอื่นๆ เช่น ในค่านการเรียนการสอน การวัดผล เฉพาะรายวิชานี้ ดังนั้นจึง เป็นปัญหามากสำหรับผู้สอน และผู้บริหารในการจัดการเรียน การสอน

เหตุผลดังกล่าวมาแล้วน่าจะมีผลทำให้การวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา ในค่านการเรียนการสอนมีปัญหา แต่จากผลการวิจัยกลับพบว่าผู้สอน ผู้บริหาร เห็นว่าค่านการเรียนการสอนส่วนมาก เป็นปัญหาน้อย ทั้งนี้เพราะถึงแม้การวิจัยพบ ว่าผู้สอนเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย แต่การวิจัยที่ผ่านมามีพบว่ามีพฤติกรรมทาง ศาสนามากกว่าเพศชาย (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชน แห่งชาติ ม.ป.ป.: 7-26) และเพศชายก็มีทั้งผู้ที่จบวิชาเอกปรัชญาและศาสนา มีวุฒิ ทางธรรมบาลี และเป็นบรรพชิต (แสดงในตารางที่ 11) จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นผู้มีความรู้ด้านวิชาพระพุทธศาสนาพอสมควร

สำหรับเหตุผลที่ครูชอบสอนวิชาพระพุทธศาสนาเพราะ เป็นวิชาที่มีประโยชน์ ที่จะช่วยพัฒนาเยาวชน รองลงมาเห็นว่า เป็นวิชาที่มีคุณค่า เป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจทั้งผู้สอน และผู้เรียน ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ และผู้ที่ตอบว่าไม่ถนัดสอนวิชาอื่นแล้วมา สอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่มีเลย แสดงให้เห็นว่าผู้สอนมองเห็นความสำคัญ และประโยชน์ ของวิชาพระพุทธศาสนา จึงมีผลทำให้การเรียนการสอนมีปัญหาบางประการเท่านั้น

สิ่งที่จำเป็นต้องปรับปรุงคือ มีผู้สอนจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 7.86 เห็น ว่าที่สอนเพราะ เป็นวิชาที่ไม่จำเป็นต้องค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมมากนัก ทั้งนี้เพราะ อาจกล่าวได้ว่าวิชานี้ถ้าผู้สอนไม่มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอ จะทำให้การเรียนการสอน

น่าเบื่อ (พระมหาดวงค์ จิตรโกไสโย ม.ป.ป. 41-42) มีผลทำให้เกิดนักเรียนเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อพระพุทธศาสนาได้

การวิจัยครั้งนี้ยังค้นพบอีกว่า ผู้บริหาร ผู้สอน นักเรียน มีความต้องการในคุณลักษณะของผู้สอนที่ตรงกันคือ ต้องการผู้สอนที่มีวิธีการสอนที่ดี และมีความรู้ดี สำหรับพระสงฆ์ที่นักเรียนส่วนมากต้องการพระสงฆ์เป็นผู้สอนในอันดับที่ 5 ผู้สอนต้องการอันดับที่ 5 และผู้บริหารต้องการในอันดับที่ 4 ซึ่งมีทั้งหมด 7 อันดับ (ดังแสดงในตารางที่ 9-11) ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะคนทั่วไปยังมีความหมายภาพพระสงฆ์ที่มีแต่เพียงเห็น ปล่อยพิธีกรรมทางศาสนา อบรมศีลธรรมในวัด ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการควรจะได้ร่วมมือกับกรมการศาสนาให้มากกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ เพราะในปัจจุบันพระสงฆ์มีความรู้ที่จะสอนได้ เนื่องจากมีหลักสูตรต่างๆสำหรับพระสงฆ์ที่เอื้ออำนวยให้พระสงฆ์มีความรู้ที่จะสอนได้ เช่นหลักสูตรศาสนมัตถิก และมหาวิทยาลัยเปิดต่างๆก็เปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ศึกษาได้บางคณะ ดังนั้นกรมการศาสนาและกระทรวงศึกษาธิการควรได้ร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพื่อนำทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่แล้วมาใช้ประโยชน์ และเพื่อให้นักเรียน การสอนพระพุทธศาสนาประสบผลสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น

จากผลการวิจัยครั้งนี้ และผลการวิจัยที่ผ่านมาทั้งในประเทศ ต่างประเทศ พบว่าการเรียนการสอนศาสนาควรจะได้จัดให้ประสานสัมพันธ์กันใน 3 แนวคิดคือ

1. การจัดให้เรียนวิชาศาสนาโดยตรง
2. การวัดให้วิชาศาสนาสอดแทรกอยู่ในวิชาต่าง ๆ
3. การจัดสอนวิชาศาสนาออกห้องเรียนเท่าที่สถานการณ์จะเอื้ออำนวยให้สอนได้

ทั้งนี้เพราะว่าวิชาศาสนาเป็นเรื่องการประพฤติปฏิบัติ ดังนั้นจึงควรจะได้จัดให้ประสานสัมพันธ์กัน ครูทุกคนในโรงเรียนต้องมีส่วนร่วมในการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อให้พฤติกรรมของเด็กเป็นไปโดยดีโดยแท้จริงเป็นนิสัย

คำแนะนำที่ควรปฏิบัติ

ผู้บริหาร ผู้สอนส่วนมากเห็นว่าคำแนะนำการวัดผลประเมินผลเป็นปัญหาค่อนข้าง ในทุกเรื่อง แต่นักเรียนส่วนมากเห็นว่า เรื่องที่อาจารย์ไม่ไค้ใจแรงเรื่องการวัดประเมินผลก่อนสอน การไม่ยอมให้ทราบล่วงหน้าเมื่อมีการทดสอบ และจำนวนหน่วยกิตในวิชาพระพุทธ-

ศาสนาน้อยเกินไป เป็นปัญหามาน้อยที่สุด จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้สอนมีหลักการสอนที่ดี การชี้แจงให้ผู้เรียนทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวัดผล ว่าผู้สอนต้องการอะไร ตลอดจนถึงขอมชายค่างๆลดจนสอนช่วยให้การเรียนการสอนได้บรรลุประสงค์มากยิ่งขึ้น โดยช่วยให้ผู้สอนมีแนวทางในการวัดผล และผู้เรียนได้ทราบแนวทางในการปฏิบัติตน ที่นักเรียนเห็นว่าการไม่บอกให้ทราบล่วงหน้าเมื่อมีการทดสอบเป็นปัญหามาน้อยที่สุด แสดงว่าผู้สอนได้บอกให้ทราบล่วงหน้าก่อนเกือบทุกรั้ง

การวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้บริหาร ผู้สอน ส่วนมากเห็นว่าข้อสอบที่ใช้ส่วนมากเป็นข้อสอบที่วัดด้านความคิด เหตุผล แต่ที่นักเรียนส่วนมากตอบว่าเป็นข้อสอบที่วัดด้านความรู้ความจำ ทั้งนี้เนื่องจากข้อสอบวัดความคิด เหตุผล เป็นข้อสอบที่ออกยาก กว้างขวาง และมีความเข้าใจลักษณะการออกข้อสอบพอสมควร ดังนั้นจากข้อซักแย้งระหว่าง

ผู้สอน ผู้บริหาร กับนักเรียนจึงกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าควรที่จะจัดอบรมเรื่องการวัดผลประเมินผล นอกจากนี้ผู้บริหาร ผู้สอนส่วนใหญ่ตอบว่าไม่เคยได้รับการอบรมเรื่องการวัดผลวิชาพระพุทธศาสนามาก่อนเลย ซึ่งการวัดผลก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้สอนทราบว่า ผู้เรียนได้รับผลจากการเรียนอย่างไรบ้างทั้งในด้านความรู้ ความจำ ทักษะ ทักษะ ข้อสอบที่ดีจะช่วยตอบคำถามเหล่านี้ได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ที่นักเรียนส่วนมากตอบว่าผู้สอนวัดผลโดยใช้การสอบระหว่างภาคไปรวมกับสอบปลายภาค อันับรองลงมาคือการให้คะแนนความประพฤติ และการสอบข้อเขียน แสดงให้เห็นว่ายังมีผู้สอนอีกส่วนหนึ่งที่ยังไม่เข้าใจเรื่องการวัดผลเพียงพอ ดังนั้นเพื่อให้ผู้สอนสามารถสร้างข้อสอบที่มีคุณภาพที่ดี จึงควรที่จะจัดให้ครูได้รับการอบรมเรื่องการสร้างข้อสอบวิชาพระพุทธศาสนา ในด้านความรู้ ความจำ ความคิด เหตุผล และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สำหรับผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าในเรื่องการวัดผลนั้นควร เน้นด้านพฤติกรรมของนักเรียนควบคู่กับคะแนนจากข้อทดสอบ มิใช่จะเน้นเฉพาะการปฏิบัติฝึกสมาธิเท่านั้น เพราะวิชาพระพุทธศาสนามีความมุ่งหมายส่วนหนึ่งเพื่อให้เด็กมีความประพฤติดีงาม พระมหาณรงค์ จิรุตโสภโณ (ม.ป.ป.: 41-42) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่าควรกำหนดคะแนนความประพฤติไว้ 100 คะแนน ถ้านักเรียนคนใดเหลือคะแนนไม่ถึง 50 คะแนน ก็เป็นสอบตกในวิชานั้น ซึ่งในที่นี้คงจะหมายถึงสอบตกในวิชานั้นนั่นเอง

สำหรับแนวคิดในการจัดการศึกษาวิชาศาสนาในปัจจุบัน เป็นการเน้น โดยตรงเกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากผลการวิจัยของ โสภกา สุทธิกุลธำ (2522: บทคัดย่อ) พบว่า เขาชาวชนชั้นทางเดินศาสนาและเกี่ยวกับความมั่นคงของศาสนา ดังนั้นนักการศึกษาในยุคนี้จึงไม่เห็นด้วยกับการให้นักเรียนได้เรียนนสทจวิชรธรรมที่เป็นกลางๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1. ควรจะปรับปรุงเรื่องจำนวนหน่วยกิตที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญมาก
2. กระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดให้มีการอบรมครูทุกคนให้เข้าใจในเรื่อง วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผล โดยใช้การอบรมระยะสั้น และทุกโรงเรียนควรมีครูอย่างน้อย 1 คน ที่เป็นครูที่เก่งศรัทธา เคารพรัก ส่งมาอบรมในระยะยาว เพื่อจะได้เป็นหลักของแต่ละโรงเรียนด้วย
3. กระทรวงศึกษาธิการควรส่งอนุศาสนาจารย์ไปอบรมผู้สอนศีลธรรม อย่างน้อยเดือนละครั้ง โดยใช้เวลาในวันหยุด และให้มีการสัมมนาระหว่างวิทยากรจากกรมวิชาการกับผู้สอนอย่างน้อยภาคเรียนละครั้ง โดยทำเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ
4. สถาบันที่ผลิตครู ควรกำหนดให้มีวิชาเอก-โท วิชาพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้สอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ที่จัดขึ้น ทั้งนี้ผู้สอนจะได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา กระบวนการเรียนการสอน การวัดผล และเข้าใจจุดมุ่งหมายของการสอนวิชานี้ได้มากยิ่งขึ้น
5. กระทรวงศึกษาธิการและกรมการศาสนา ควรจะประสานการทำงานให้มากยิ่งขึ้น เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้บรรลุผลตามความมุ่งหมายเร็วยิ่งขึ้น
6. กระทรวงศึกษาธิการควรจะนำผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา มาช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารโรงเรียน

1. ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น การอบรม ที่เกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อผู้สอนจะได้มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ
2. ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ของสมุคโรงเรียนมีหนังสือประกอบการเรียน การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตลอดจนอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ อย่างเพียงพอ
3. ผู้บริหารควรจัดชั่วโมงสอนหรือมอบหมายงานอื่นให้ผู้สอนอย่างเหมาะสม เพื่อจะได้มีเวลาว่างพอที่จะเตรียมการสอนและการจัดกิจกรรม ตลอดจนการจัดตารางสอน ควรจัดให้เรียนวิชาพระพุทธศาสนาในตอนเช้า
4. ผู้บริหารควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันของครูจากหมวดวิชาต่าง ๆ เพราะการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ถ้าผู้สอนมีโอกาสปรึกษาและทำงานร่วมกับ หมวดวิชาอื่น ๆ จะช่วยแก้ปัญหาในเรื่องของการจัดกิจกรรม การอบรมสั่งสอน และ การศึกษาค้นคว้า
5. โรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่กลุ่มโรงเรียนเดียวกัน หรือเขตการศึกษา เดียวกันควรร่วมกันจัดอบรมสัมมนาครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาบ่อยครั้งมากขึ้น เพื่อ ปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นที่มากรฐานเดียวกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สอน

1. ผู้สอนควรพยายามปรับปรุงวิธีการสอนให้ดียิ่งขึ้น หมั่นศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติม และในการสอนต้องเน้นให้ผู้เรียนได้กระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวิชา พระพุทธศาสนา ตลอดจนพยายามเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะให้นักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรม และมีพฤติกรรมเป็นที่ปรารถนาของสังคม
2. กำน่วิธีสอน ผู้สอนควรมีความเข้าใจจุดมุ่งหมาย และวิธีการสอน พระพุทธศาสนา ควรมีการเตรียมการสอนทุกครั้ง และใช้อุปกรณ์การสอนให้มากขึ้น ใช้ วิธีการสอนเปลี่ยนไปให้เหมาะสมกับสถานการณ์และผู้เรียน ควรมีกิจกรรมที่ประกอบการสอน ให้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของนักเรียน
3. กำนกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้สอนควรมีส่วนร่วมกับชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ

วิชาพระพุทธศาสนา จักกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมความรู้ ความคิด ทักษะของผู้เรียน

4. ด้านการวัดและประเมินผล นอกจากการวัดด้านความรู้ ความจำ และการปฏิบัติฝึกสมาธิแล้ว ผู้สอนควรมีการวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนควบคู่กันไปด้วย โดยควรจะกำหนดคะแนนความประพฤติไว้ไม่น้อยกว่าคะแนนจากการทดสอบข้อเขียน และถ้าคะแนนความประพฤติไม่ถึงครึ่งหนึ่ง ก็ไม่ให้มีสิทธิ์เข้าสอบข้อเขียน

5. ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรนำนักเรียนเข้าร่วมงานทางศาสนา กับชุมชนให้มากขึ้น เพื่อเป็นการประสานงานร่วมกับชุมชนในการบำรุงพระศาสนาต่อไป และเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง

6. ผู้สอนและครูทุกคนในโรงเรียนควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กนักเรียน ทั้งในด้านความประพฤติและการปฏิบัติ เพื่อให้คำสอนของครูมีความศักดิ์สิทธิ์ มีความหมาย และเป็นการสร้างศรัทธาให้แก่เด็กนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ที่ผู้ค้ำเนินงานเป็นคริสตศาสนิกชนและอิสลามิกชน

2. ควรศึกษาสภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนราษฎร์
ต่าง ๆ

3. ควรมีการเปรียบเทียบสภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนที่ผู้ค้ำเนินงานเป็นคริสตศาสนิกชน หรืออิสลามิกชน กับโรงเรียนรัฐบาล หรือโรงเรียนราษฎร์ที่ผู้ค้ำเนินการเป็นพุทธศาสนิกชน

4. ควรมีการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ในภาคอื่นๆ

5. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบวิชาพระพุทธศาสนาในระดับอื่น ๆ

6. ควรจะได้มีการวิเคราะห์แบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

7. ควรมีการศึกษาและวิจัยในเรื่องความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับต่าง ๆ

8. ในการวิจัยควรใช้เทคนิคหลายอย่างประกอบกัน เช่นการสัมภาษณ์ การสังเกตการสอนของครูจริง ๆ เป็นต้น